

Економски и војни успон Кине

Планетарни утицај са истока

Кина је превазишла Јапан и постала друга по величини економија у свету, објавили су недавно светски медији, указујући још једном на незадрживи успон те земље. Све јача економија представља широк и стабилан основ за њен све убрзанији напредак и достизање статуса светске силе.

Податке о кинеском престижу прва је објавила јапанска влада, наводећи да је јапански економски раст био спорији од очекиваног у другом кварталу ове године. У том периоду бруто национални производ Кине био је, према подацима америчке агенције АП, 1.335 милијарди долара, док је јапански износио 1.286 милијарди долара.

Кинески министар трговине Јао Ђијан, у обраћању новинарима на прес конференцији поводом објављивања вести, истакао је да исту такву пажњу треба посветити управо ниској стопи прихода по становнику, јер, како је рекао, „десетине милиона Кинеза још живе испод званичне границе сиромаштва“.

Примера ради, просечан бруто производ по глави становника у Јапану прошле године износио је 37.800 долара, док је просечан Кинез имао само – 3.600 долара. Просечни Американец опет има највише – 42.240 долара, уз мање социјалне разлике међу 310 милиона становника САД. У том погледу, нагли економски раст у Кини изазвао је даља

социјална раслојавања међу њених 1,3 милијарде становника.

У кинеским коментарима ове „нежељене“ пажње такође се указује и на притиске којима је Кина изложена и који су најизраженији у захтевима да дозволи реалну вредност своје валуте и да више учини на сузбијању климатских промена.

Непознанице привредног модела

Светски аналитичари, задивљени али и збуњени оваквим кинеским резултатом у привредном развоју, постављају неколико питања. Како је то могуће и где су извори континуираног вишегодишњег убрзаног раста? Који је то заправо друштвено-економски систем, социјализам са кинеским карактеристикама како га Кинези називају или, што је ближе истини, капитализам са кинеским карактеристикама? Да ли је такав раст одржив на дужи период и где Кина види могућности амортизације проблема ако до њих дође?

У покушају одговора на ова питања, један од водећих кинеских економиста и признати стручњак Светске банке Џастин Лин Ифу истиче да кинески модел раста треба приписати особеностима кинеских политичких институција и идејама на које суштински утичу кинески лидери. У темељу напретка су технолошке иновације као најважнија покретачка снага за раст сваке привреде. Важни су и тржишни подстицаји, без којих би успех био доведен у питање, затим подстицање ефикасности и помоћ како би се повећало благостање. Овакав модел постаје узор развоју и других азијских економија, али су њихови потенцијали свакако много слабији од кинеских.

У овим анализама указује се посебно на ограничења Кине у будућем развоју, као што су природна богатства, енергетски потенцијал и опасно угрожавање животне средине.

Указује се да одржавање економског раста захтева знатно уравнотеженији модел развоја, него што је сада кинески, јер се њена привреда претерано ослања на инвестиције (у односу на потрошњу) и на вишак индустријских капацитета (посебно у тешкој индустрији). Да ли ће то моћи да прате технолошке иновације и финансијски систем, којим доминира кредитирање државних банака? А ту су и социјалне последице – подизање нивоа неједнакости и могући раст корупције – тако да кинески лидери морају и даље водити неку врсту идеолошке револуције, односно социјалних и политичких реформи, како би се избегли могући сукоби и угрожавање развоја.

На спољнотрговинском плану приметни су повећање присуства Кине у расту улагања у економију и њен утицај на глобално тржиште. Није било тако давно, седамдесетих

година прошлог века, када Кине такорећи није било у либералној светској трговини и финансијском систему.

Поставља се и једно занимљиво питање, актуелно због сиромаштва стотина милиона Кинеза. Да ли је могуће и да ли ће то бити једна од мера социјалистичке Кине – да се повећа национални доходак по глави становника уместо раста индивидуалних богатстава?

Ово питање само потенцира дилему о карактеру кинеског друштвено-економског система. Изгледа да се идеологија социјализма добро уклопила у капиталистичке принципе привређивања и да у том споју управо и лежи тајна успеха? Оно што није успело током више од пола века на скоро половини планете, у Кини даје зачуђујуће добре резултате!

Западни менаџери увиђају и истичу професионалност кинеских менаџера, са којима се ради и добро и брзо, али такође увиђају да закон профита руководи у послу и једне и друге! Нема културних и вредносних ограничења, кажу, и за кинеске колеге профит је мерило пословног успеха.

Јачање одбране и војске

Колико новог економског богатства Кине одлази на јачање система одбране и Народноослободилачке армије непознаница је, тачније верује се да се улаже много више него што званични подаци о војном буџету приказују. Најважнији циљ војног јачања је, истиче се у званичним документима, очување интереса националног развоја и интереса кинеског народа изнад свега.

Јачајући економију и војску, Кина гради умерено напредно друштво у свим аспектима.

Оно што је до сада урађено на том плану сматра се темељем развоја у наредној деценији, јер је планским документима предвиђено да се до 2020. године развије модуларна организације војске и њен институционални оквир у складу са модерним принципима изградње оружаних снага. До тада се планира остваривање потребног нивоа механизације и информатизације као кључних циљева развоја у деценији која следи. Дугорочном визијом војног развоја Кина предвиђа да до средине овог века достигне пуну модернизацију националне одбране и војске.

Ова визија део је раније започете стратегије развоја у три корака, која се придржава принципа координираног развоја привреде и националне одбране, односно сталног успостављања равнотеже између економског развоја земље и јачања њене одбрамбене моћи.

У наставку овог прилога даје се подробније кинеско виђење њеног војног јачања, али и исцрпна анализа геополитичког и геостратегијског положаја Кине и могућих домета њене моћи у успону и на копну и на мору. ■

Раденко МУТАВЦИЋ

Модернизација националне одбране

Кина води преваходно дефанзивну политику одбране, стављајући изнад свега заштиту националног суверенитета, безбедности, територијалног интегритета, очување интереса националног развоја и интереса кинеског народа. При том, настоји да обогати земљу и ојача војску, градећи умерено напредно друштво у свим аспектима.

Нова етапа у новом веку кинеске националне политике одбране у основи обухвата подржавање националне безбедности и јединства, обезбеђивање интереса за национални развој, постизање свеукупног, координираног и одрживог развоја националне одбране и оружаних снага, унапређење перформанси оружаних снага где је информатизација главни критеријум за мерење, спровођење војне стратегије активне одбране, примену самоодбрамбене нуклеарне стратегије и очување безбедносног окружења погодног за миран развој Кине.

У складу са захтевима националне безбедности и степена економског и социјалног развоја, Кина спроводи стратегију развоја у три корака, којом ће модернизовати своју националну одбрану и оружане снаге постепено и на добро испланиран начин.

Узимајући информатизацију као циљ модернизације националне одбране и оружаних снага и у светлу њених националних и војних усло-

ва, Кина активно покушава да наметне и промовише *Револуцију војске* са кинеским карактеристикама. На научни начин формулисани су стратешки планови за народну одбрану и изградњу оружаних снага као и стратегија за развој родова и видова, који служе као чврст темељ за механизацију и информатизацију војске до 2020, да би до средине 21. века у потпуности достигла циљ да модернизује националну одбрану и војску.

Држећи се принципа координираног развоја привреде и националне одбране, Кина прави планове за коришћење својих националних ресурса и настоји да успостави равнотежу између економског развоја земље и јачања војске, како би се осигурало да стратегија националне одбране и изградња оружаних снага буду компатибилни са стратегијом националног развоја.

У процесу изградње народне одбране, Кина се нарочито труди да узме у обзир потребе економског и друштвеног развоја и инсистира на томе да војни и цивилни циљеви буду међусобно усклађени и да буду од обостране користи, како би имали више друштвене користи током коришћења ресурса националне одбране у мирнодопским условима.

Реформа одбране и оружаних снага

Кина ради на томе да прилагоди и реформише организацију, структуру и политику оружаних снага, и труди се да постепено унапређује организационе форме и модел оружаних снага како би до 2020. године развила комплетан сет научних модула организације, институција и начина рада са кинеским карактеристикама и у складу са принципима који регулишу изградњу модерних оружаних снага.

Поред тога, Кина тежи да прилагоди и реформише системе у одбрамбеној индустрије, науци и технологији, да набави оружје и опрему али и да повећа своје капацитете за независну иновацију, истраживање и развој наоружања и опреме, настојећи да достигне бољи квалитет и већу исплативост. Успостављају се и унапређују системи за истраживање и производњу наоружања и опреме као и обуку војног особља и логистичку подршку, који интегришу војне и цивилне циљеве и комбинују војне напоре са цивилном подршком. Такође, чине се напори да се успостави и унапреди систем мобилизације у националној одбрани која је централизована и јединствена, добро структурирана, која брзо реагује, а уз то је ауторитативна и ефикасна.

Резултати реформе

Од касних седамдесетих и осамдесетих, Народноослободилачка армија Кине кренула је да изграђује рационализовану војску. Направљен је стратешки помак у водећем принципу за изградњу војске, од припреме за „рани, нуклеарни рат великих размера“ до изградње војске у мирнодопским условима уз напредну модернизацију, под условом да такви напори треба да буде подређени и у служби општег развоја земље. Војска је претрпела знатна прилагођавања и реформе, прилагодила је бројно стање оружаних снага смањењем за милион војника, чинећи тако важан корак напред како би изградила уравнотежену, комбиновану и ефикасну војну силу.

Деведесетих година, Народноослободилачка армија почела је енергично да промовише *Револуцију војске*, успоста-

вљајући стратешке смернице активне одбране за ново доба, у условима савремене високе технологије.

У новој етапи у новом веку, кинеска армија наставља процес модернизације, посвећена је обављању своје нове историјске мисије и побољшању могућности да се супротстави различитим безбедносним претњама и да оствари разноврсне војне задатке, што је убрзало композитни развој механизације и информатизације. Енергично се спроводи војна обука у новим условима и побољшавају иновације у војној теорији, технологији, организацији и управљању, уз стално побољшавање језгра војних капацитета за победу у локалним ратовима. Развија се и способност обављања војних мирнодопских операција (MOOW – Military Operations Other than War).

Што се тиче војне обуке, као основног приступа даљем свеобухватном развоју војске и подизању борбене готовости, Народноослободилачка армија Кине реформише програме обуке, методе, системе управљања и подршке, и ради на интензивирању командне обуке на стратешком и оперативном нивоу, одржавајући трансрегионалне вежбе евалуације са супротстављеним таборима, уз одржавање ноћне обуке за читаве јединице и извршавање интегрисаних вежби за логистичку и интендантску подршку.

Све већи нагласак ставља се на обуку у борби против тероризма у мирнодопским војним операцијама, на одржавање стабилности, брзо реаговање, одржавање мира, спасавање и помоћ у ванредним ситуацијама.

Развој наоружања и опреме

Како би задовољила потребе развоја наоружања и опреме, и да би одговорила на захтеве развоја социјалистичке тржишне привреде, Кина стално реформише систем управљања на пољу одбрамбене науке, технологије и индустрије.

Током 2007. године Државни савет одобрио је Извесна мишљења о продубљивању реформи Инвестиционог система за одбрамбену науку, технологију и индустрију, која експлицитно предлажу нови инвестициони систем уз ефикасне регулативе за управљање и контролу, али и учешће друштвеног капитала, стандардизацију службе посредовања, енергично и одлучно надзирање и управљање и позитивне војно-цивилне интеракције.

Као резултат тога почео је да се ствара нови образац развоја на пољима одбрамбене науке, технологије и индустрије. Проширени су начини за инвестирање, а структура улагања додатно је оптимизована. Дошло је до диверзификовања начина улагања који укључују не само директне инвестиције, већ и капиталну инјекцију и инвестиционе субвенције.

Структуралне противречности у области одбрамбене науке, технологије и индустрије постепено се и у основи решавају стратешким реструктурирањем и промовисањем трансформисања предузећа одбрамбене индустрије у акционарска предузећа. При том, активно се истражују приступи диверзификацији структуре имовинских права, дајући

приоритет подршци квалификованим конкурентним предузећима да се реорганизују и да буду уврштена на берзи. Уједно се подстиче специјализовано реструктурирање и интеграција напора предузећа, универзитета и истраживачких института. Релевантни закони и прописи су побољшани како би стандардизовали и надзирали реорганизацију предузећа одбрамбене индустрије и њихово укључивање на тржиште одбрамбене индустрије.

Успостављање доброг система лиценцирања за наоружање и опрему, за истраживање и производњу, у складу са Мерама за примену лиценцирања оружја и опреме за истраживање и производњу, донетим у мају 2005. године, одбрамбена наука, технологија и индустрија усвојиле су систем за издавање дозвола за истраживање и производњу наоружања и опреме уз правилан менаџмент категоризације. Док, са једне стране, овај документ омогућава одржавање државне контроле над истраживањем и производњом наоружања и опреме, он такође омогућава приватном сектору да уђе на ово поље и надмеће се како би освојио пројекте за истраживање и производњу.

Кина је подигла низ објеката за дигиталну симулацију и виртуелну симулацију хардвера у реалном времену, као и велики број објеката за напредне експерименте и демонстрације, што је резултирало побољшањем дизајна и вишом стопом успеха у процесу истраживања и развоја.

Јачање сарадње са другим државама

Држећи се принципа узајамне користи и заједничког развоја, Кина сарађује са страним земљама у области одбрамбене науке, технологије и индустрије. Акцент се ставља на размену и сарадњу са развијеним земљама како би се искористила искуства страних армија на пољу технолошког развоја и управљања. Унапређује се узајамно корисна сарадња са земљама у развоју, и учествује у заједничким пројектима истраживања, развоја и производње, у складу са националним условима и специфичним захтевима партнера.

Када се ради о извозу војних производа, сматрају да ти производи треба да помогну држави која купује производе да побољша своје способности за легитимну самоодбрану, да ти производи наменске индустрије не смеју угрозити мир, безбедност и стабилност региона или света, и да се не смеју користити као средство мешања у унутрашње послове државе примаоца.

Кинеска одбрамбена наука, технологија и индустрија активно сарађује са другим земљама у области високотехнолошке (hi-tech) индустрије, комбинујући војне и цивилне потребе, и чини велике напоре за развој високотехнолошких цивилних производа високе вредности.

Током овог процеса направљени су велики помаци и открића у развоју међународног тржишта за космичке производе, где је Кина извезла свој први сателит, док пројекат са Бразилом о производња сателита за осматрање Земље (China-Brazil Earth Resources Satellite Programme) игра важну улогу у економском развоју обе земље.

Знатно је побољшана сарадња са другим земљама у ваздухопловној индустрији и технологијама, и направљен је

искорак у развоју међународног тржишта за цивилне авионе. Кинеска бродоградња извезла је производе за цивилну употребу у групама и серијама, и тако повећала свој удео на светском тржишту за такве производе.

Кинески војници у мировним мисијама УН

Кина је послала укупно 15.000 војника у мировне мисије УН широм света у последње две деценије. Ове године обележава се 83. годишњица од оснивања Народне ослободилачке армије (ПЛА) и 20. годишњица учешћа Кине у мировним операцијама УН.

Током протекле две деценије кинеска армија учествовала је у 18 мировних операција УН, у којима је девет припадника кинеске војске изгубило животе на дужности.

Тренутно, око 2.000 официра и војника кинеске армије укључено је у девет мировних операција УН.

У последњих неколико година све више кинеских војника и полицајаца ради на пословима организатора и команданата при мировним операцијама. Неки од њих су на веома важним дужностима као што су команданти снага, шефови војних одељења и штабни официри у седишту УН.

Због изузетног професионализма, одлучности и издржљивости, уз одличне перформансе које су показали, кинески официри и војници током мировних операција добили су високе почести и похвале од УН, влада и народа земаља где су ангажовани.

Структура и организација оружаних снага

Оружане снаге Народне Републике Кине састављене су од Народноослободилачке војске (ПЛА) активног и резервног састава, Кинеских народних оружаних полицијских снага (АПФ-а) и милиције.

Централна војна комисија Кине има јединствену команду над оружаним снагама земље, док Министарство народне одбране у оквиру Државног савета надгледа и управља националном одбраном.

Активна компонента кинеске армије је стајаћа војска, које углавном има за задатак одбрану земље, али помаже и да се одржи друштвени ред и поредак, ако је потребно, у складу са законом. Основна организациона структура састоји се од главних штабова/одељења, родова и видова и војних командних области.

Систем главних штабова кинеске армије састоји се од Генералштаба, Управе за политику Генералштаба, одељења Опште логистике и одељења Општег наоружања, који су сви подређени Централној војној комисији.

Комисија, преко ова четири главна штаба, усмерава и командује свим војним областима, родовима и видовима.

Кинеска армија има три вида – војску, морнарицу и ваздухопловство – и независни вид, артиљеријске снаге.

Војне командне области (или области ратовања) кинеске армије су војне организације основане у складу са административним поделама унутар државе, географским областима, стратешком и оперативном оријентацијом и оперативним задацима. У оквиру сваке војне команде налази се одређени број мешовитих корпуса, јединица различитих родова, јединице за логистичку подршку и покрајински или команди гарнизони. Њихова главна функција укључује организовање и координацију заједничких операција и вежби копнених, поморских и ваздухопловних снага у сваком војном подручју. Тренутно кинеска армија има седам војних командних области: Шејанг, Пекинг, Ланзоу, Јинан, Нањинг, Гуанџоу и Ченгду.

Кинеска армија има следеће високошколске установе: Академију војних наука (AMS – Academy of Military Science), Универзитет националне одбране (NDU – National Defense University) и Национални универзитет одбрамбене технологије (NUDT – National University of Defense Technology).

Академија војних наука је истраживачки институт и центар војне науке на највишем нивоу, док су Универзитет националне одбране и Национални универзитет одбрамбене технологије две институције високог образовања директно под управом Централне војне комисије, где је први углавном одговоран за образовање и обуку официра за висока командна и штабна места и обуку истраживача, а други је одговоран за образовање и обуку виших научника и инжењера, и специјализованих командних официра.

Резервни састав, који је део борбеног поретка кинеске армије, подлеже обуци у миру у складу са прописима, и помаже да се одржи социјални ред, ако је потребно. Током

ратних дејстава може бити позван у активну службу у стању опште мобилизације.

Кинеске народне оружане полицијске снаге имају задатак да одржавају безбедност. Оне су под јурисдикцијом два тела: Државног савета и Централне војне комисије и састоје се од унутрашњих снага безбедности и снага за заштиту и безбедност рудника злата, шума, вода, енергије и саобраћаја.

Милиција је саставни део оружаних снага државе. И мушки и женски припадници милиције су под командом војних органа, и дају подршку борбеној готовости и одбрамбеним операцијама, помажући да се одржи друштвени поредак. ■

Са веб сајта Министарства одбране Кине превела Маја ПОПОВИЋ

Географија КИНЕСКЕ МОЋИ

Географија Кине је толико очигледна ствар да се често превиђа у дискусијама о економској динамичности земље и националном самопоуздању. Ипак, она је од суштинског значаја: то значи да ће Кина стајати на чворишту геополитике упркос томе што пут ове земље ка томе да постане глобална сила не мора да буде праволинијски.

Роберт Д. Каплан
Foreign Affairs, мај/јун 2010.

Енглески географ сер Халфорд Мекиндер завршио је свој чувени чланак из 1904. године, „Географски стуб историје“, узнемирујућим освртом на Кину. Након што је објаснио зашто Евроазија представља геостратегијско упориште светске моћи, изнео је тврдњу да би Кинези, уколико прошире своју моћ далеко изван својих граница, „могли да представљају жуту опасност за слободу у свету само зато што би додали део простора на океану ресурсима великог континента – предност која је до сада ускраћивана руском станару овог упоришног региона“.

Остављајући по страни расизам овог мишљења, уобичајеног за то доба, као и хистерију коју успон незападне моћи изазива у свако доба, Мекиндер је имао на уму следеће: док је Русија, тај други евроазијски гигант, у основи била, и

још увек јесте, копнена сила са излазом на океан који је блокиран ледом, Кина, захваљујући обали дугој 9.000 километара са благом климом и много добрих природних лука, представља истовремено и копнену и поморску силу. (Мекиндер се заправо плашио да би Кина једног дана могла да освоји Русију).

Стварни домет Кине протеже се од централне Азије, са свим њеним богатством минерала и угљоводоника, до главних путева транспорта преко Тихог океана. Касније, у чланку „Демократски идеали и реалност“, Мекиндер предвиђа да ће Кина на крају водити свет заједно са САД и Великом Британијом, „градећи за четвртину човечанства нову цивилизацију, која није ни сасвим источна ни сасвим западна“.

Благословена географија Кине је толико очигледна ствар да се често превиђа у дискусијама о економској динамичности земље и националном самопоуздању. Ипак, она је од суштинског значаја: то значи да ће Кина стајати на чворишту геополитике упркос томе што пут ове земље ка томе да постане глобална сила не мора да буде праволинијски. (Стопа раста БДП у Кина је у протеклих 30 година редовно прелазила десет процената на годишњем нивоу, али то готово сигурно не може потрајати још 30 година). У Кини се меша екстремни, западњачки тип савремености са „хидрауличном цивилизацијом“ (термин који је сковао историчар Карл Витфогел да опише друштва која спроводе централизовану контролу над наводњавањем), која подсећа на древни Оријент: захваљујући централизованој контроли, режим може, на пример, да ангажује милионску радну снагу за изградњу веће инфраструктуре. То чини Кину непрестано динамичном на начин на који демократске земље, са свим својим обзирима, то не могу бити.

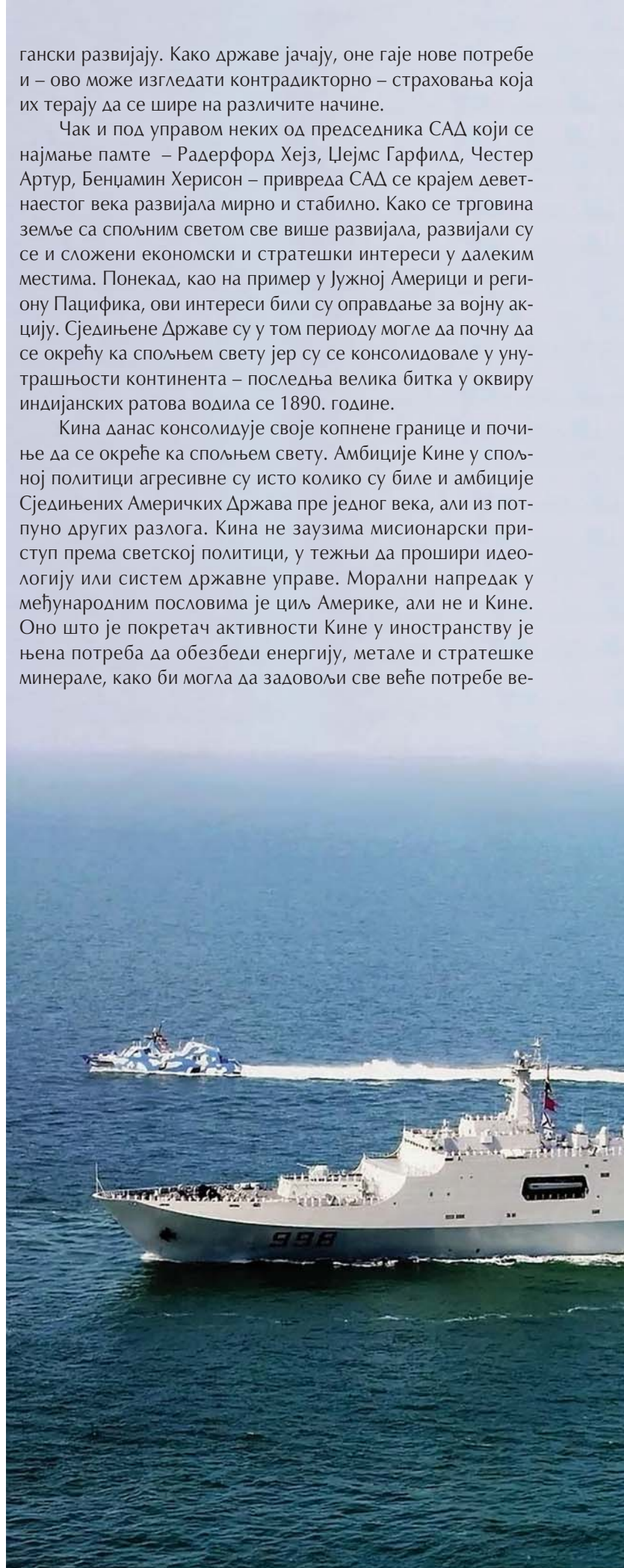
Пошто номинално комунистички владари Кине – потомци неких 25 династија које датирају од пре 4.000 година – апсорбују западне технологије и западну праксу, они их интегришу у дисциплинован и разрађен културни систем са јединственим искуством, између осталог, у формирању вазалских односа са другим државама. Како ми почетком ове године рече један сингапурски службеник: „Кинез вас шармира када жели да вас шармира, а стисне вас када желе да вас стисне, и то раде врло систематски“.

Унутрашња динамичност Кине ствара њене спољне амбиције. Империје ретко кад настају по дизајну, оне се ор-

гански развијају. Како државе јачају, оне гаје нове потребе и – ово може изгледати контрадикторно – страховања која их терају да се шире на различите начине.

Чак и под управом неких од председника САД који се најмање памте – Радерфорд Хејз, Џејмс Гарфилд, Честер Артур, Бенџамин Херисон – привреда САД се крајем деветнаестог века развијала мирно и стабилно. Како се трговина земље са спољним светом све више развијала, развијали су се и сложени економски и стратешки интереси у далеким местима. Понекад, као на пример у Јужној Америци и региону Пацифика, ови интереси били су оправдање за војну акцију. Сједињене Државе су у том периоду могле да почну да се окрећу ка спољњем свету јер су се консолидовале у унутрашњости континента – последња велика битка у оквиру индијанских ратова водила се 1890. године.

Кина данас консолидује своје копнене границе и почиње да се окреће ка спољњем свету. Амбиције Кине у спољној политици агресивне су исто колико су биле и амбиције Сједињених Америчких Држава пре једног века, али из потпуно других разлога. Кина не заузима мисионарски приступ према светској политици, у тежњи да прошири идеологију или систем државне управе. Морални напредак у међународним пословима је циљ Америке, али не и Кине. Оно што је покретач активности Кине у иностранству је њена потреба да обезбеди енергију, метале и стратешке минерале, како би могла да задовољи све веће потребе ве-

зане за раст животног стандарда њене огромне популације, која износи око једну петину од укупног броја становника у свету.

Да би остварила овај задатак, Кина је изградила повољне односе моћи са суседним територијама али и са далеким местима богатим ресурсима који су јој потребни да одржава свој развој. Пошто оно што покреће ту земљу у иностранству има везе са суштином њеног националног интереса – економским опстанком – Кина се може дефинисати као хиперреална сила. Она настоји да развије снажно присуство у свим деловима Африке који су богати нафтом и минералима и жели да обезбеди лучки приступ на читавом простору ка Индијском океану и Јужном кинеском мору, који повезује арапско-персијски свет богат угљоводонцима са кинеским приморјем. Немајући избора по овом питању, Пекинг не брине много о врсти режима са којима је то повезано. То захтева стабилност, а не врлину, како то Запад схвата. А пошто су неки од ових режима – као што су они у Ирану, Мјанмару (познатом и као Бурма) и Судану – заостали и ауторитарни, борба Кине за ресурсе широм света доводи је у сукоб са мисионарски оријентисаним Сједињеним Америчким Државама и са земљама као што су Индија и Русија, у чије сфере утицаја Кина задире.

Кина свакако не представља егзистенцијални проблем за ове државе. Шансе за рат између Кине и Сједињених Америчких Држава су далеке. Кинеска војна претња Сједи-

њеним Америчким Државама је само индиректна. Изазов који Кина представља пре свега је географски – без обзира на питања од кључног значаја која се тичу дуга, трговине и глобалног загревања. Новонастало подручје утицаја Кине у Евроазији и Африци се шири, не у империјалистичком смислу као у деветнаестом веку, већ на суптилнији начин који више одговара ери глобализације.

Једноставно обезбеђујући своје економске потребе, Кина помера однос снага у источној хемисфери, а то мора у великој мери да се тиче Сједињених Америчких Држава. На копну и на мору, подржан повољним положајем Кине на мапи, утицај Пекинга проистиче и шири се од централне Азије до Јужног кинеског мора, са руског Далеког истока до Индијског океана. Кина је континентална сила у успону и, као што је Наполеон славно рекао, политика таквих држава у природној је вези са њиховом географијом.

Иритирајући синдром границе

Ксинџанг и Тибет су две главне области у оквиру кинеске државе чији су становници пружали отпор у свим периодима кинеске цивилизације. Ово их, на неки начин, чини царском својином Пекинга. Осим тога, етничке тензије националиста у овим областима компликују односе Пекинга са суседним државама.

„Ксинџанг”, име најзападније провинција Кине, значи „нова власт”, и то се односи на кинески Туркестан, област чија је површина два пута већа од Тексаса и која се налази далеко од унутрашњости Кине, преко пустиње Гоби. Кина постоји као држава у неком облику хиљадама година, али је Ксинџанг формално постао њен део тек у касном деветнаестом веку. Од тада, како је британски дипломата двадесетог века сер Фицрој Меклен једном рекао, историја покра-

јине „је историја сталних немира“, испрекидана побунама и различитим периодима независне владавине све до касних четрдесетих година. Године 1949, Мао Цедунгови комунисти умарширали су у Ксинџанг и присилно присајединили ову покрајину остатку Кине. Али, тек 1990, и поново прошле године, етнички турски Ујгури – потомци Турака који су владали Монголијом у седмом и осмом веку – побунили су се против владавине Пекинга.

Ујгура има око осам милиона и чине мање од један одсто становништва Кине, али они чине 45 одсто популације Ксинџанга. Већинска популација Хана у Кини је у великој мери концентрисана у низији у централном делу земље и поред Пацифика, док су сувље висоравни на западу и југозападу земље историјски домови ујгурских и тибетанских мањина. Овај распоред је и даље извор тензија, јер у очима Пекинга, модерна кинеска држава треба да има потпуну контролу над

тим висоравнима. Да би обезбедио ове области – као и нафту, природни гас, бакар, гвожђе и руде у земљишту – Пекинг их већ деценијама насељава ханским Кинезима из унутрашњости земље. При томе се и агресивно додворава независној етнички турској републици централне Азије, делимично и зато да би Ујгуре у Ксинџангу лишио сваке могућности да имају позадинску базу.

Пекинг се додворава и владама Централне Азије како би проширио своје сфере утицаја. Кина се већ протеже далеко у Евроазију, али недовољно далеко имајући у виду њену потражњу за природним ресурсима. Утицај Пекинга у Централној Азији поприма облик два главна ценовода за Ксинџанг који ускоро треба да буду завршени: један да се њиме преноси нафта из Каспијског мора преко Казахстана, а други да се њиме преноси природни гас из Туркменистана преко Узбекистана и Казахстана. Глад Кине за природним

ресурсима значи и да ће Пекинг преузети значајан ризик да их обезбеди. Док ископава бакар јужно од Кабула, у ратом разрушеном Авганистану, другим оком гледа на гвожђе, злато, уранијум и драго камење у овом региону (овај регион поседује нека од последњих неискоришћених лежишта у свету). Пекинг се нада да ће изградити и путеве и цевоводе за енергенте и кроз Авганистан и Пакистан, чиме би повећао своју тек успостављену власт у Централној Азији са лукама на Индијском океану. Стратешка географска позиција Кине би се побољшала ако би Сједињене Државе стабилизувале Авганистан.

Као и Ксинјанг, Тибет је од суштинског значаја за територијалну самоконцепцију Кине, и као и код Ксинјанга, то утиче на кинеске спољне односе. Планинска Тибетанска висораван, богата багром и рудом гвожђа, захвата велики део територије Кине. То је разлог зашто се Пекинг ужасаваша од помисли на могућу аутономију Тибета, а камоли независност, и зашто френетично гради путеве и железничке пруге широм овог подручја. Без Тибета, Кина би била забит – а Индија би додала северну зону својој потконтиненталној бази моћи.

Са својом популацијом од милијарду и више становника, Индија већ представља туп географски клин у подручју утицаја Кине у Азији. Мапа „Велике Кине“ у књизи Збигњева Бжежинског из 1997. године, „Велика шаховска табла“, илуструје ову идеју. У извесној мери, Кина и Индија су заиста географски предодређене да буду ривали: суседи са огромним становништвом, богатим и цењеним културама, и конкурентским претензијама на територију (на пример, индијска држава Аруначал Прадеш). Питање Тибета само погоршава ове проблеме. Индија је домаћин Далај Ламиној влади у егзилу од 1957. године, а према речима Данијела Твининга, вишег сарадника у немачком *Маршаловом фонду*, не-

давне тензије око кинеско-индијске границе „могу бити у вези са бригадама у Пекингу око наслеђивања Далај Ламе“. Следећи Далај Лама могао би да дође из тибетанског културног појаса који се протеже преко северне Индије, Непала и Бутана, што би га вероватно чинило још више проиндијским и антикинеским. Кина и Индија ће играти „велику игру“, не само у тим областима, већ и у Бангладешу и Шри Ланки. Ксинјанг и Тибет спадају у оквире легалних граница Кине, али затегнути односи кинеске владе са народима обе покрајине указују на то да како Пекинг шири свој утицај изван свог етнички ханског језгра, он мора наићи на отпор.

Потајна контрола

Чак и тамо где су границе Кине безбедне, сам облик земље чини да оне изгледају опасно непотпуне – као да су делови некадашње Велике Кине уклоњени. Северна граница Кине обавија се око Монголије, џиновске територије која изгледа као да је некада одгрижена са леђа Кине.

Монголија има једну од најнижих стопа густине насељености на свету, а сада јој демографски прети урбана кинеска цивилизација у суседству. Пошто је једном освојио спољну Монголију да би добио приступ већој површини обрадивог земљишта, Пекинг је спреман да Монголију поново освоји, на неки начин, како би задовољио своју глад за нафтом, угљем, уранијумом и богатим празним пашњацима ове земље. Кинеске рударске компаније настоје да добију велике уделе у подземним потенцијалима Монголије јер су неконтролисана индустријализација и урбанизација претворили Кину у водећег потрошача алуминијума, бакра, олова, никла, цинка, калаја и руде гвожђа на свету. Удео Кине у светској потрошњи метала је од краја 1990. године скочио

са десет одсто на 25 одсто. Уз Тибет, Макао и Хонг Конг, који су већ под контролом Пекинга, пословања са Монголијом биће модел за оцењивање степена до којег Кина гаји империјалистичке претензије.

Северно од Монголије и три североисточне провинције Кине лежи руски регион Далеког истока, обамрло пространство два пута веће од површине Европе са оскудном и све мањом популацијом. Руска држава проширила је свој утицај у овој области током 19. и почетком 20. века, док је Кина била слаба. Сада је Кина јака, а руске државне власти нигде нису толико слабе као у источној трећини земље. Одмах преко границе са око седам милиона Руса који живе на руском Далеком истоку – цифра која би до 2015. године могла да падне и на 4,5 милиона – у три граничне кинеске покрајине живи око 100 милиона Кинеза: густина насељености је 62 пута већа на кинеској страни у односу на руску. Кинески мигранти се инфилтрирају у Русију и насељавају се у великом броју у граду Чита, северно од Монголије, и на другим местима у региону. Стицање ресурса је главни циљ спољне политике Кине на сваком месту, а ретко насељени руски Далеки исток има велике резерве природног гаса, нафте, дрвета, дијаманата и злата. „Москва са опрезом гледа на велики број кинеских досељеника који се досељавају у овај регион и покрећу дрвна и рударска предузећа”, написао је прошлог лета Дејвид Блер, дописник лондонског *Дејли Шелеграфа*.

Као и код Монголије, не постоји страх да ће кинеска војска једног дана напасти или формално припојити руски Далеки исток. Ствар је у томе да се потајна демографска и корпоративна контрола Пекинга над регионом – чије је делове Кина кратко време држала током династије Ђинг – стално повећава. Током хладног рата, погранични спорови између Кине и Совјетског Савеза довели су стотине хиљада војника

отвори према Кини. У будућности, поред Кине као велике силе, могло би се очекивати да ће Сједињене Америчке Државе склопити са Русијом стратешко партнерство ради равнотеже у односу на Средње царство.

Јужне ПЕРСПЕКТИВЕ

Кинески утицај шири се и на југоисток. У ствари, због релативно слабих држава југоисточне Азије, појава Велике Кине наилази на минималан отпор. Релативно је мало географских препрека које одвајају Кину од Вијетнама, Лаоса, Тајланда и Мјанмара.

Природни главни град сфере утицаја са средиштем на реци Меконг, који би повезивао све земље Индокине друмом и реком, био би Кунминг, у кинеској покрајини Јунан. Највећа земља континенталне југоисточне Азије је Мјанмар. Ако је Пакистан Балкан Азије, у опасности да буде раскомадан, Мјанмар је као Белгија почетком двадесетог века, у опасности да је опустоше њени велики суседи. Као и Монголија, руски Далеки Исток и друге територије које се копном граниче са Кином, Мјанмар је слаба држава богата природним ресурсима који су Пекингу очајнички потребни. Кина и Индија се такмиче да развију прекоокеан-

у ову сибирску залеђину и понекад би избијали сукоби. У касним шездесетим годинама, ове тензије довеле су до кинеско-совјетске поделе. Географија је могла да раздвоји Кину и Русију, јер је њихов тренутни савез чисто тактички. То би могло да користи Сједињеним Америчким Државама.

Током седамдесетих, Никсонова администрација могла је да искористи расцеп између Пекинга и Москве да се

ску луку Ситве на мјанмарском приморском делу Индијског океана, при чему се обе надају да ће на крају изградити гасовод који ће се протезати од приобалних налазишта у Бенгалском заливу.

Као и за регион у целини, Пекинг је у неким аспектима усвојио стратегију „подели па освоји“. У прошлости, он је преговарао са сваком од земаља ASEAN-а (Удружење земаља Југоисточне Азије) посебно, а не са свима њима као целином. Чак и недавно закључени споразум о зони слободне трговине са ASEAN-ом показује како Кина наставља да развија профитабилне односе са својим јужним суседима. Она користи ASEAN као тржиште за продају високовредне кинеске робе, док купује од њих пољопривредне производе мале вредности. Ово је довело до кинеског трговинског суфицита, чак и ако земље ASEAN-а постају простор за изbacивање индустријске робе коју производи јефтина кинеска радна снага.

Ово се дешава исто као и са некада јаком државом Тајланд, коју у последње време потресају домаћи политички проблеми и која игра све мању улогу регионалног средишта и специфичне противтеже Кини. Тајландска краљевска породица, са својим болешљивим краљем, не може више бити стабилизациона снага у оној мери у којој је то некад била, док фракционаштво слаби Тајландску војску. (Кина развија билатералне војне односе са Тајландом, а такве односе гради и са другим земљама југоисточне Азије, управо као што се Сједињене Америчке Државе мање усредсређују на војне вежбе у овом региону како би се концентрисале на ратове у Авганистану и Ираку.)

На југу Тајланда, у Малезији и Сингапуру, предстоје изазовне демократске транзиције након што су њихови моћни људи, градитељи нације, Мартир бин Мохамад, односно, Ли Куан Ју, сишли са сцене. Малезија још више долази под сенку Кине у економском смислу, управо као што се њено етнички кинеско становништво осећа угроженим од већинског муслиманског малајског становништва. И влада Сингапура, иако је то држава чије становништво чине углавном етнички Кинези, страхује од тога да ће постати вазал Кине. Већ дуго година, она негује односе у области војне обуке са Тајваном. Ли је јавно позвао САД да остану ангажоване у региону, војно и дипломатски.

Индонезија је, са своје стране, ухваћена између потребе за поморским присуством Сједињених Америчких Држава како би направила ограду према Кини и страха да ће ако буде превише изгледала као амерички савезник навући бес остатка исламског света. Како моћ САД у југоисточној Азији пролази свој зенит, а моћ Кине расте, државе у региону

све више сарађују једне са другима како би ослабиле стратегију Пекинга „подели па освоји“. Индонезија, Малезија и Сингапур су се, на пример, удружили против пиратерије. Што се више ослоне саме на себе, мање ће бити угрожене успоном Кине.

Корејско полуострво

Централна Азија, Монголија, руски Далеки Исток и југоисточна Азија су природне зоне кинеског утицаја. Али, то су и зоне чије политичке границе тешко да ће се мењати. Ситуација на Корејском полуострву је другачија: мапа Кине је тамо посебно окрњена, и политичке границе би тамо могле и те како да се померају.

Херметички севернокорејски режим је суштински нестабилан, и његово разрешење могло би да утиче на цео регион. Извирући из Манџурије, Корејско полуострво управља свим поморским саобраћајем до и од североисточне Кине. Наравно, нико стварно не очекује да ће Кина анектирати било који део Корејског полуострва, па ипак тој земљи и даље не одговара суверенитет других држава у том подручју, посебно на северу. И мада подржава стаљинистички режим Ким Џонг Ила, она има планове за ово полуострво након завршетка његове владавине. Пекинг би желео да коначно пошаље назад хиљаде пребега из Северне Кореје који су сада у Кини, како да би могао да изгради и повољан по-

литички основ да Пекинг постепено економски преузме област реке Тумен, где се спајају Кина, Северна Кореја и Русија и која има добре лучке могућности, будући да се налази наспрам Јапана на Пацифику.

То је један од разлога зашто би Пекинг више волео да види како се у Северној Кореји развија далеко модернија, ауторитарнија држава, јер би таква ситуација створила тампон између Кине и живе, демократске земље са средњом класом каква је Јужна Кореја. Али, поновно уједињење на Корејском полуострву на крају би користило Пекингу. Уједињена Кореја била би националистичка и гајила би непријатељство према Кини и Јапану, од којих су и једни и други у прошлости настојали да је окупирају.

Међутим, непријатељство Кореје према Јапану је знатно веће од његовог непријатељства према Кини. (Јапан је држао полуострво под окупацијом од 1910. до 1945. године, а Сеул и Токио се и даље расправљају око статуса острваца Токдо/Такешима.) Економски односи били би јачи са Кином него са Јапаном: јединствена Кореја била би мање или више под контролом Сеула, а Кина је већ сад највећи трговински партнер Јужне Кореје. Коначно, поново уједињена Кореја која се мало приближила Пекингу а удаљила од Јапана не би имала много разлога да и даље буде домаћин америчким војницима. Другим речима, лако је замислити будућност Кореје у оквиру Велике Кине и време када ће присуство Сједињених Америчких Држава на терену у североисточној Азији ишчезнути.

Значај војске

Како показује пример Корејског полуострва, копнене границе Кине указују више на могућности него на опасности. Како је Мекингер указао, изгледа да се Кина развија као велика копнена и поморска сила која ће, у најмању руку, засенити Русију у Евроазији.

Политиколог Џон Миршајмер написао је у „Трагедији политике великих сила“ да су „најопасније државе у међународном систему континенталне силе са великим армијама“. То може бити разлог за страх од утицаја Кине како ова земља постаје све већа континентална сила. Али, Кина само делимично одговара Миршајмеровом опису: њена копнена војска, са 1,6 милиона војника, највећа је на свету, али још годинама неће имати експедициону способност. Народноослободилачка војска је реаговала када је дошло до земљотреса у Сечуану 2008. године, у последњим етничким немирима на Тибету и Ксинјангу и код безбедносног изазова који су представљале Олимпијске игре у Пекингу 2008. године.

Међутим, према Абрахаму Денмарку из Центра за нову америчку безбедност, ово показује само да НОВ може да пребацује трупе са једног краја континенталне Кине на дру-

ги, али то још не значи да може да премешта залихе и тешку опрему брзином која је потребна за размештање војске ван граница земље. Можда стицање овакве способности у сваком случају није много важно, јер је мало вероватно да ће НОВ прелазити границе Кине осим услед лоше процене (уколико буде још један рат са Индијом) или да попуни празнину (ако режим Северне Кореје падне). Кина може да попуни вакууме моћи на својим пространим границама демографским и друштвеним средствима, без потребе за подршком експедиционих копнених снага.

За своју снагу на копну која је без преседана, Кина делимично може да захвали кинеским дипломатама, који су у последњих неколико година ујурбано решавали многе граничне спорове са централно-азијским републикама, Русијом и другим суседима (Индија је упечатљив изузетак). Значај ове промене не може се претерано нагласити. То није више копнена војска која се ослања на Манџурију. Током хладног рата, његово злослутно присуство приморало је Маоа да концентрише одбрамбени буџет Кине на копнену војску и занемари морнарицу. Како сведочи Велики зид, Кина је била преокупирана копненим инвазијама ове или оне врсте још од антике. Више није.

Добијање морских ногу

Захваљујући повољној ситуацији на копну, Кина сада слободно може да ради на изградњи велике морнарице.

Док државе са приморским градовима и острвске земље теже ка поморској моћи као нечему што је природно, за историјски острвско-континенталне силе попут Кине ово представља луксуз. У њеном случају, то би могао бити луксуз који је прилично лако стећи, јер је земља исто толико благословена својим приморјем као и континенталном унутрашњошћу. Кина доминира источноазијском обалом у умереним и тропским зонама на Пацифику, а њена јужна граница је довољно близу Индијског океана, тако да би једног дана могла да се повеже са њим путевима и цевоводима за енергенте. У двадесет првом веку, Кина ће манифестовати своју јаку моћ у иностранству пре свега својом морнарицом.

При томе, она се суочава са много више непријатељског окружења на мору него на копну. Кинеска морнарица не види ништа друго до невољу у ономе што назива „првим острвским ланцем“: Корејско полуострво, Курилска острва, Јапан (укључујући Острва Рјукју), Тајван, Филипини, Индонезија и Аустралија. Сви осим Аустралије су потенцијална жаришта. Кина је већ уплетена у различите спорове око делова океанских лежишта богатих енергентима у Источном кинеском мору и Јужном кинеском мору: са Јапаном око острва Диаоју/Сенкаку и са Филипинима и Вијетнамом око острва Спратли. Такви спорови омогућавају Пекингу да под-

стиче национализам у земљи, али за кинеске поморске стратеге, ова морска слика је углавном суморна.

Овај први острвски ланац, по речима Џејмса Холмса и Тоши Јошихаре са Ратног поморског колеџа САД, нека је врста „Великог зида у обрнутом смеру“: добро организован ред америчких савезника који служе као нека врста стражарског торња за праћење и евентуално блокирање приступа Кине Тихом океану.

Одговор Кине на осећање да је тако стешњена био је повремено агресиван. Поморска моћ је обично бенигнија од копнене моћи: морнарица не може сама да заузме велика пространства и мора чинити много више од борбе – наиме, мора да штити трговину. У том смислу од Кине би се могло очекивати да буде исто онолико добронамерна колико су то биле и друге поморске земље пре ње – Венеција, Велика Британија, Сједињене Америчке Државе – и да се бави пре свега, као што су то чиниле и те силе, очувањем мирног поморског система, укључујући и слободно кретање трговине.

Али, Кина није толико самоуверена. Будући да је још несигурна поморска сила, она о океану размишља територијално: сами термини „први острвски ланац“ и „други острвски ланац“ (други острвски ланац обухвата територије САД Гуам и Северна Маријанска Острва) указују на то да Кина сва ова острва посматра као проширења кинеске копнене масе у виду архипелага. Размишљајући на такав зихерашки начин о морима у суседству своје земље, поморске вође Кине показују агресивну филозофију стратега Алфреда Тајер Махана с краја двадесетог века, који се залагао за контролу мора и одлучујућу битку. Али они немају такве поморске снаге да могу да је примењују, и тај несклад између тежње и средстава довео је до неких невештих инцидената током протеклих неколико година.

У октобру 2006. године, кинеска подморница прикрала се америчком *Киџи Хоуку*, а затим се појавила у домету његовог торпеда. У новембру 2007. године, Кинези су забранили америчкој ударној групи носача авиона *Киџи Хоук* приступ у луку Викторија када је тражио предах од узбурканог мора и погоршаних временских прилика. (*Киџи Хоук* је ипак посетио Хонг Конг 2010. године.) У марту 2009. године, прегршт бродова морнарице НОВ узнемиравало је брод америчке ратне морнарице *Имџекабл* док је отворено изводио операције изван територијалне границе Кине дуге 12 миља на Јужном кинеском мору. То нису акције једне велике силе, већ силе која је још незрела.

Самопоуздање Кине на мору показује се и у њеним капиталним куповинама. Пекинг развија асиметричне специјалне способности намењене да блокирају америчку морнарицу да уђе у Источно кинеско море и друге кинеске приобалне воде. Кина је модернизовала своју флоту разарача и планира да набави један или два носача авиона, али не набавља ратне бродове на велико. Уместо тога, она је усредсређена на изградњу нових класа подморница: конвенционалних, за нуклеарни напад и за балистичке пројектиле. Према Сету Кропсију, бившем заменику подсекретара америчке морнарице, и Роналду О’Рурку из Конгресне истраживачке службе, Кина би у року од 15 година могла да уведе у оперативну употребу противподморничке снаге веће него америчка ратна морнарица, која је опремљена са 75 подморница.

Осим тога, кинеска морнарица, каже Кропси, планира да употреби радаре преко хоризонта, сателите, сонарне мреже на морском дну и компјутерско ратовање у служби противбродских балистичких ракета. Ово је, заједно са кинеском подморничком флотом каја је у порасту, намењено да на крају онемогући америчкој морнарици једноставан приступ великом делу западног Пацифика.

У оквиру напора да контролише своје приобалне воде у Тајванском мореузу и Источном кинеском мору, Кина побољшава и своју способност противминског ратовања, куповином четврте генерације млазних ловаца из Русије и распоређујући око 1.500 руских ракета земља-ваздух дуж обале. Осим тога, иако стављају системе оптичких влакана испод земље и премештају своје одбрамбене способности дубоко у западну Кину, изван домета морнаричких ракета потенцијалних непријатеља, Кинези развијају офанзивну стратегију да прецртају ту икону америчке моћи – носач авиона.

Кина, наравно, не намерава у скорије време да нападне амерички носач и још је далеко од тога да директно изазове САД у војном смислу. Али, њен циљ је да развије такву способност дуж свог приморја да одврати америчку морнарицу да долази између првог острвског ланца и кинеске обале кад год и где год то хоће. Будући да способност да се обликује понашање противника представља суштину моћи, ово је доказ да се Велика Кина остварује и на мору као и на копну.

Право на Тајван

Најважније за појаву Велике Кине јесте будућност Тајвана. О питању Тајвана често се расправља у моралном смислу: Пекинг говори о потреби да се консолидује национално наслеђе и уједини Кина за добробит свих етничких Кинеза, а Вашингтон говори о очувању ове узорне демократије.

Али ,прави проблем је нешто друго. Како је рекао амерички генерал Даглас МекАртур, Тајван је „непотопиви носач авиона“ негде на пола пута до кинеске обале. Одатле, кажу поморски стратежи Холмс и Јошихара, спољна сила, као што су Сједињене Америчке Државе, може да „зрачи“ силу дуж обалске периферије Кине. Ако се Тајван врати у окриље копнене Кине, кинеска морнарица не само да би се одједном нашла у повољном стратешком положају у односу на први острвски ланац, већ би била и слободна да манифестује силу и преко њега до степена који до сада није виђен. Спајање Тајвана са кинеским копном означило би праву појаву мултиполарног војног поретка у источној Азији.

Према студији RAND из 2009. године, до 2020. године, Сједињене Америчке Државе више неће моћи да бране Тајван од кинеског напада. Кинези ће, тврди се у извештају, до тог времена бити у стању да победе Сједињене Америчке Државе у рату у Тајванском мореузу, упркос томе што Америка има авионе F-22, две групе ударних носача, и стални приступ ваздухопловној бази Кадена, у Окинави, у Јапану. У извештају се ставља нагласак на битку у ваздуху. Кинези ће и даље морати да искрцавају десетине хиљада војника морем и биће осетљиви на америчке подморнице. Ипак, у овом извештају, са свим његовим ограничењима, наглашава се узнемирујући тренд. Кина је само 100 миља удаљена од Тај-

вана, док Сједињене Америчке Државе морају да манифестују војну силу преко пола света и са ограниченијим приступом страним базама него што су га имале током хладног рата. Стратегија Кине да онемогући приступ америчкој морнарици у одређене воде намењена је не само да генерално држи америчке снаге далеко, већ и да сачува своју доминацију над Тајваном.

Пекинг се припрема да обухвати Тајван не само у војном, већ и друштвено-економском смислу. Око 30 одсто извоза Тајвана иде у Кину. Између Тајвана и копна има 270 комерцијалних летова недељно. Две трећине тајванских компанија улагале су у Кину у последњих пет година. Пола милиона туриста годишње иде са копна на острво, а 750.000 Тајванаца живи у Кини по шест месеци годишње. Изгледа да је извесна све већа интеграција. Међутим, оно што је неизвесно и што ће бити од кључног значаја за будућност политике великих сила у овом региону јесте како се то дешава. Ако Сједињене Америчке Државе једноставно препусте Тајван Пекингу, онда ће Јапан, Јужна Кореја, Филипини, Аустралија, и други савезници САД у Тихом океану, као и Индија, па чак и неке афричке државе, почети да сумњају у снагу опредељења Вашингтона. То би могло да наведе те државе да се приближе Кини и на тај начин омогуће појаву Велике Кине истински хемисферских размера.

То је један од разлога зашто Вашингтон и Тајпеј морају да размотре асиметричне начине да се супротставе Кини у војном смислу. Циљ би требало да буде не пораз Кине у рату у Тајванском мореузу, већ да могућност рата изгледа претерано скупа за Пекинг. Сједињене Америчке Државе тада би могле да одрже своју репутацију међу својим савезницима држећи Тајван функционално независним све док Кина не постане либералније друштво. Најава Обаине администрације, почетком 2010. године, да ће Тајвану продати оружје у вредности од 6,4 милијарди долара у том смислу је од виталног значаја за позицију САД према Кини и Евроазији у целини.

Ни циљ трансформације Кине на домаћем плану није маштарија: милиони кинеских туриста који путују на Тајван виде њихове надахнуте политичке телевизијске емисије и субверзивне наслове у књижарама. Па ипак, помало је контрадикторно, демократска Кина могла би да буде још динамичнија велика сила него што је то репресивна Кина, у економском, а отуда и у војном смислу.

Поред тога што концентрише своје снаге на Тајван, Кинеска морнарица манифестује већу силу у Јужном кинеском мору, капији Кине ка Индијском океану и ка светском путу за превоз угљоводоника. Изазови пиратерије, радикалног ислама и успон морнарице Индије налазе се дуж тог пута,

укључујући готово уска грла кроз која велики део нафтних танкера и трговачких бродова Кине мора да прође. У погледу укупног стратешког значаја, Јужно кинеско море могло би да постане, као што неки кажу, „други Персијски залив“. Николас Спајкмен, научник и геополитичар из двадесетог века, приметио је да су се кроз читаву историју државе ангажовале у „периферној и прекоморској експанзији“ да стекну контролу над суседним морима. Грчка је настојала да успостави контролу над Егејским морем, Рим над Средоземним, Сједињене Америчке Државе над Карипским – и сада Кина над Јужним кинеским морем. Спајкмен је Карибе називао „америчким Медитераном“ да би подвукао његов значај за САД. Јужно кинеско море може да постане „азијски Медитеран“ и средиште политичке географије у наредним деценијама.

Азијски Медитеран

Постоји, међутим, противречност у самом средишту настојања Кине да манифестује силу на мору у „азијском Медитерану“ и шире. С једне стране, изгледа да је Кина усмерена ка спречавању лаког приступа америчким пловилима својим обалским морима. С друге стране, она још није у стању да заштити своје линије комуникација на мору, што би учинило сваки напад на неки амерички ратни брод узалудним, јер америчка морнарица може једноставно да одсече снабдевање Кине енергентима пресретањем кинеских бродова на Пацифику и у Индијском океану.

Зашто уопште покушавати да се онемогући приступ ако никада не намеравате да то спроведете? Према стручњаку за одбрану Жаклин Невмиер, Пекинг има за циљ да створи „тако повољан распоред снага“ да „заправо неће морати да употреби силу да би обезбедила своје интересе“. Презентовањем нових система наоружања, изградњом лучких објеката и места за пресретање обавештајних података у Пацифику и Индијском океану, пружајући војну помоћ приморским државама које се налазе између кинеске територије и Индијског океана – ниједан од тих потеза није тајна, сви представљају намерно приказивање моћи. Уместо да се отворено боре против Сједињених Америчких Држава, Кинези настоје да утичу на понашање САД управо тако

да се избегну конфронтације.

Ипак, изгледа да постоји јасна граница за неке од поморских активности Кине. Кина гради велику поморску базу на јужном рту острва Хајнан, директно у средишту Јужног кинеског мора, са подземним објектима у које би могло да смести до 20 подморница на нуклеарни и дизел-електрични погон. Ово је спровођење суверенитета над међународним водама у близини у стилу Монроове доктрине. Кина можда нема намеру да иде у рат са Сједињеним Америчким Државама данас или у будућности, али

мотиви се могу променити. Боље је уместо тога прати способности.

Тренутна безбедносна ситуација на рубовима Евроазије је суштински сложенија него у првим годинама после Другог светског рата. Како се амерички хегемонизам смањује и величина америчке морнарице опада или стагнира, а кинеска економија и војска расту, мултиполарност ће све више дефинисати односе моћи у Азији. Сједињене Америчке Државе обезбеђују Тајвану 114 противваздухопловних ракета *џајриот* и десетине напредних војних система за комуникацију. Кина гради подземна склоништа за подморнице на острву Хајнан и развија противбродске ракете. Јапан и Јужна Кореја и даље модернизују своје флоте. Индија гради велику морнарицу. Свака од тих држава настоји да подеси однос снага у своју корист.

То је разлог зашто то, што америчка министарка спољних послова Хилари Клинтон одбацује политику равнотеже моћи као реликт прошлости, преставља или неискреност или заблуду. У Азији се одвија трка у наоружању, а Сједињене Америчке Државе мораће да се суоче са овом реалношћу када буду знатно смањиле своје снаге у Авганистану и Ираку. Иако ниједна азијска држава нема никакав подстицај да иде у рат, опасност од погрешних процена у погледу односа снага ће се с временом повећавати са гомилањем ваздухопловних и поморских снага у региону (макар само кинеских и индијских). Тензије на копну могу да појачају тензије на мору: вакууми моћи које Кина сада попуњава, у догледно време ће је довести у неугодан контакт у најмању руку са Индијом и Русијом.

Некада празни простори постају претрпани људима, путевима, цевоводима, бродовима и ракетама. Политиколог са Јејла, Павле Брекен, упозорио је 1999. године на то да Азија постаје затворена географска целина која се суочава са кризом „собе“. Тај процес се од тада само наставља.

Дакле, могу ли Сједињене Америчке Државе да раде на очувању стабилности у Азији, заштите своје савезнике тамо и ограниче појаву Велике Кине уз избегавање сукоба са Пекингом? Балансирање на мору не

може бити довољно. Како ми је почетком ове године рекао један бивши високи индијски функционер, главни амерички савезници у Азији (као што су Индија, Јапан, Сингапур и Јужна Кореја) желе да америчка морнарица и ваздухопловне снаге САД делују у „договору“ са њиховим снагама – тако да ће Сједињене Америчке Државе чинити саставни део копненог и морског пејзажа Азије, а неће

бити само снага која вреба на далеком хоризонту. Постоји велика разлика између препирања са САД око права базирања, што Јапанци од недавно раде, и жеље да се америчке снаге потпуно повуку.

Супротстављање без конфронтације

Један план који кола у Пентагону тврди да Сједињене Америчке Државе могу да се „супротставе кинеској стратешкој моћи... без директне војне конфронтације“, са америчком флотом од 250 бродова (од 280 колико их сада има) и са 15 посто смањења трошкова одбране.

Овај план, који је осмислио пензионисани пуковник америчких marinaца Пет Герет, значајан је јер у евроазијску једначину уводи стратешки значај Океаније. Гуам и Каролина, Маршал, Северна Маријанска и Соломонова острва су све територије САД, комонвелти са одбрамбеним споразумима са Сједињеним Америчким Државама или независне државе које би вероватно биле отворене за такве споразуме. Океанија ће постајати све значајнија јер не само што је релативно близу источне Азије већ је и ван зоне у којој Кина жели да ускрати лак приступ америчким ратним бродовима. Гуам је удаљен само четири сата лета од Северне Кореје и два дана пловидбе од Тајвана. Било би мање провокативно да Сједињене Америчке Државе у будућности држе базе у Океанији него то што су држали тру-

пе у Јапану, Јужној Кореји и на Филипинима.

Ваздухопловна база *Андерсен*, на Гуаму, већ је углавном командна платформа са које САД манифестује своју јаку силу. Са 100.000 бомби и ракета и складиштем од 66 милиона галона горива за млазне авионе, то је највећи стратешки објекат америчких ваздухопловних снага за брзо реаговање на свету. Дуге линије *C-17 глобмајстера* и *F/A-18 хорнетса* испуњавају писте ове базе. Гуам је и место где је смештена америчка подморничка ескадрила и шири се као поморска база. И ова и оближња Северна Маријанска Острва су готово подједнако удаљена од Јапана и Малајског пролаза. А југозападни врх Океаније – наиме, приморска сидришта острва Ешмор и острвца Картје у власништву Аустралије и суседно приморје саме западне Аустралије (од Дарвина до Перта) – изворе од индонезанског архипелага ка Индијском океану. Тако би, према Геретовом плану, америчка морнарица и ваздухопловне снаге САД могли да искористе предност географије Океаније да створе „регионално присуство само по себи“ самим тим што се налазе „тек преко хоризонта“ од неформалне границе Велике Кине и главних путева транспорта Евроазије. (Израз „регионално присуство само по себи“ подсећа на израз „флота сама по себи“ британског поморског историчара сер Џулијана Корбета од пре сто година, који се односио на распршену групу бродова који могу брзо да се стопе у јединствену флоту, ако је потребно.)

Јачање америчког ваздушног и морског присуства у Океанији представљало би компромисни приступ између отпора Великој Кини по сваку цену и пристајања на будућност у којој би кинеска морнарица имала контролу над првим острвским ланцем. Овакав приступ обезбедио би да Кина плати велику цену за сваку врсту војне агресије против Тајвана. То би омогућило и Сједињеним Америчким Државама да прераспоре своје такозване наследне базе на првом острвском ланцу а ипак омогући америчким бродовима и авионима да наставе да патролирају у овој области.

Гаретов план предвиђа и драстичну експанзију америчке поморске активности у Индијском океану. Међутим, он не предвиђа проширење постојећих америчких војних база. Он подразумева ослањање на основне објекте у Андаманским острвима, Коморским, Малдивским острвима, на Маурицијусу, Рејуниону и Сејшелима (од којих неким директно или индиректно управљају Француска и Индија), као и на споразуме у области одбране са Брунејем, Малезијом и Сингапуром. То би обезбедило слободну пловидбу и неометан проток енергије широм Евроазије. Не наглашавајући значај постојећих америчких војних база у Јапану и Јужној

Кореји и ширења утицаја САД по Океанији, овај план би лако функционисао са „главним“ базама које је лако одредити као мету.

У сваком случају, власт САД на првом острвском ланцу почиње да слаби. Локално становништво постало је мање наклоњено присуству страних трупа у њиховој средини. А успон Кине чини да Пекинг постаје истовремено и застрашујући и привлачан – помешана осећања која могу да искомпликују билатералне односе САД са њиховим савезницима на Пацифику. Само је питање времена. Актуелна криза у америчко-јапанским односима – који ја настала због тога што неискључива Хатојамина влада жели да поново напише правила билатералних односа у своју корист иако то говори о развијању дубљих веза са Кином – требало је да се догоди много година раније. Још увек изузетно истакнута позиција Сједињених Америчких Држава у Тихом

океану представља застарело наслеђе Другог светског рата, у функцији разарања која су Кина, Јапан и Филипини претрпели током сукоба. Па ни присуство Сједињених Америчких Држава на Корејском полуострву, нусподукт рата који се завршио пре више од пола века, не траје вечно.

Велика Кина можда настаје у политичком, економском или војном смислу у Централној Азији, на Индијском океану, у југоисточној Азији и на западном Пацифику. Али, одмах иза ове нове области биће низ ратних бродова САД, многи можда са командом у Океанији у партнерству са поморским снагама из Индије, Јапана и других демократских земаља. А с временом, како буде расло поверење Кине, њене поморске снаге могу да развију мање територијални приступ и саме да буду увучене у велики регионални поморски савез.

У међувремену, вреди напоменути да, како је истакао политиколог Роберт Рос 1999. године, однос између САД и Кине у војном смислу биће стабилнији него што је однос између САД и Совјетског Савеза. Пре свега због географије Источне Азије. Током хладног рата, поморска сила САД сама није била довољна да се конфронтира Совјетском Савезу. Биле су потребне и значајне копнене снаге у Европи. Али, такве копнене снаге никада неће бити потребне око ивице Евроазије, јер чак и када се присуство копнених снага САД око граница Велике Кине смањи, америчка ратна морнарица ће и даље бити јача од кинеске морнарице.

Ипак, сама чињеница да економска и војна моћ Кине расте погоршаће америчко-кинеске тензије у наредним годинама. Да парафразирам Миршајмера, Сједињене Америчке Државе, хегемон на западној хемисфери, покушаће да спрече Кину да постане хегемон већег дела источне хемисфере. Ово би могла бити драма која ће обележити век. ■

Превела Гордана КУБУРА